

La Fundació Onyar: superant reptes

TEXTOS I IMATGES: ALBA GROS

Sovint les dificultats i adversitats són motor de canvi i de superació. L'experiència de la Fundació Onyar n'és un bon exemple: prop del 80% de les persones de la plantilla té algun tipus de discapacitat i la situació econòmica exigeix imaginació, reutilització i reciclatge de materials per poder dedicar-se al planter d'hortícola i al cultiu del bolet xiitake, ambdós sota criteris de producció ecològica. Tot plegat un bon còctel per a una iniciativa fascinant, que demostra que quan hi ha ganes és més fàcil tirar endavant.

En els dos tallers que la Fundació Onyar té a terres gironines treballen unes 90 persones, de les quals el 80% tenen algun tipus de discapacitat: psíquica, física, auditiva o pateixen algun trastorn mental. També hi ha un nombre important de persones en risc d'exclusió social. Fa més de 15 anys van començar un viver d'heura ornamental que subministren a jardiners, centres de jardineria i particulars i que ara com ara ocupa un dels hivernacles del solar. L'oferta es va complementar al cap d'un temps amb pins destinats al sector forestal però actualment aquesta línia ha quedat en punt mort a causa del mal moment

que passa el sector. Un parell d'anys enrere, la Fundació va plantejar-se d'ampliar les seves línies de treball per poder continuar donant feina al col·lectiu de persones amb qui treballa. En Jordi Buch, tècnic d'Onyar-La Selva ho té molt clar quan ens diu "No ens podem permetre de perdre ni un sol lloc de treball". Vet aquí que van començar el seu camí en el món de la producció ecològica, convençuts que era una aposta de futur i convençuts també dels seus valors.

El xiitake

La producció ecològica de bolet xiitake a Catalunya es concentra en dos centres especials de treball que, a més, estan estretament vinculats. Un d'ells és el TEB Verd ("Bolet ben fet"), ubicat prop de Cardedeu, pioner en aquest camp al nostre país i que és el proveïdor del substrat inoculat amb miceli de bolet que utilitza la Fundació Onyar-La Selva. A la planta de Quart arriben les bosses de serradures esterilitzades amb autoclau i amb una petita "finestra" que permet que el miceli respiri però que evita que es contamini de l'exterior.

Només arribar a la Fundació Onyar-La Selva, les bosses es ficaran en un espai amb poca llum i a uns 25°C de temperatura. Durant 25-27 setmanes, el miceli s'alimentarà de les serradures i anirà produint un efecte de compactació. Al cap d'aquest temps, el miceli ja ha esgotat els nutrients i necessita passar a la següent fase vital: fructificar, és a dir, créixer en forma de bolet per alliberar les espores, que són les cèl·lules reproductores. Ha arribat el moment de treure la bossa i situar les serradures, que s'han convertit en una mena de suro, en una cambra humida i ventilada que es manté idealment a uns 16-18°C.

A la Fundació Onyar-La Selva hi ha dues cambres per aquest procés. La més utilitzada és un hivernacle-túnel, aïllat per la part exterior amb fibra de vidre. Per damunt d'aquesta fibra s'hi ha estès un plàstic opac, de tal manera que és més fàcil controlar la temperatura. En Jordi Buch ens explica com s'ho han muntat per donar les condicions ambientals necessàries als bolets perquè fructifiquin sense problemes: "Per refrescar l'ambient hem instal·lat panells evaporatius, que són un recurs molt utilitzat i que a l'estiu ens permet reduir la temperatura de l'aire. Quan la humitat exterior és baixa, la diferència pot ser d'uns 10°C". I a

01. El túnel dels xiitakes amb els prestatges fets amb les gàbies de dipòsits d'aigua.

l'hivern? “Un radiador reutilitzat d'un cotxe, unit a un ventilador, ajuda a escalfar l'ambient”. A més, en Jordi ha aprofitat la proximitat dels altres hivernacles on s'hi fa planter per instal·lar un tub de plàstic que els uneix i que serveix de ventilació per als bolets. Quan el sol escalfa a l'hivern, l'hivernacle de planter aporta escalfor als bolets. De nit, l'aire de la ventilació dels bolets aporta escalfor al planter. I a l'estiu, l'hivernacle on es fan els bolets pot refrescar lleugerament el planter. Aquesta ventilació, que és un inconvenient perquè descompensa la temperatura, és imprescindible per aquesta mena de bolets, ja que un excés de CO₂ els deforma. I de passada, si arriba un reforç de CO₂ al planter no és cap greuge perquè funciona com un adobat carbònic que fa augmentar la fotosíntesi i que a vegades ja s'utilitza en els viviers. Una sinergia perfecta.

L'altra cambra on es fan créixer bolets és un contenidor frigorífic de vaixell comprat de segona mà. En Jordi aclareix que “aquí hi van a parar els xiitakes més vells i funciona com una ampliació del túnel”. Està encara en fase d'assaig tot i que ja hi ha els prestatges instal·lats i estan prou contents del resultat. Els prestatges aquí també són reutilitzats: fustes de palets que ja no es poden tornar a fer servir com a tals i les gàbies –retallades– dels dipòsits que la Fundació aprofita per emmagatzemar l'aigua de la pluja de les diferents cobertes del solar. Aquests dipòsits, de 1000 litres, viuen aquí una segona oportunitat, després d'haver estat, en la seva primera vida, contenidors de substàncies alimentàries. Quan

els xiitakes acabin el seu procés productiu, les serradures que els han servit de medi cremaran a la llar de foc que alimenta la calefacció del conjunt: planter d'hortícoles i cultiu del xiitake. Tot ben connectat.

El planter ecològic d'horta

“Som conscients que en aquesta àrea tenim una competència molt forta i és per això que treballem amb un planter més personalitzat a les demandes de la clientela, que ens pot fer encàrrecs i fins i tot portar-nos la llavor que vol que multipliquem. També ens volem posar a l'abast d'iniciatives de conservació de varietats locals, sempre lligades a una producció ecològica certificada. Treballem amb programacions tant com podem, per organitzar-nos la feina, però aquest any hem notat que la gent va més sobre la marxa, potser a causa de la crisi”. Les persones que hi compren són sobretot petits productors i persones aficionades que a aquí hi poden trobar un servei més personalitzat que en un viverista més gran.

El planter es fa en un hivernacle-túnel com el bolet xiitake. “És massa baix per fer planter”, però és el que la Fundació tenia en el moment d'iniciar l'activitat i per això es va aprofitar. A l'hora d'organitzar-lo es van haver de treure els recursos d'on fos. Els mateixos treballadors de la Fundació van fer-se les instal·lacions i van aprofitar tot el material que van poder. Per guanyar el màxim d'espai van decidir-se per les taules

Un contenidor frigorífic de vaixell serveix per fer-hi créixer xiitakes

mòbils i per estalviar van optar per concentrar l'escalfor a la zona d'arrels, el que se'n diu calefacció de fons. Aquesta calefacció s'instal·la sobre les taules i sota les safates de planter, a l'estil d'un terra radiant d'un habitatge. Precisament està muntada amb tubs de rebuig que un llauner els va anar donant, i és que els terres radiants d'una casa no poden tenir connexions al mig d'una habitació, cosa que obliga a llençar molt material. Però en una taula de planter tant fa on sigui la connexió i tampoc importa quantes n'hi hagi; el que importa és que hi hagi un mínim de temperatura, sobretot quan a l'exterior baixa fins a -9°C, com va passar el darrer hivern.

La primera opció va ser usar safates d'alvèols de plàstic, però aquí van topar amb la majoria de productors, que ja tenien la maquinària adaptada al planter de safata de pòrex. Aquest tipus de safates inclouen més plantes, però en Jordi explica que al començament l'havien desestimat per la dificultat de reciclatge. El canvi de material els complicava la calefacció de fons perquè el pòrex és aïllant, però de seguida hi van trobar una solució prou bona: van separar lleugerament les safates per deixar circular l'escalfor, malgrat que són conscients que ara no la tenen tan localitzada. A més, estenen una manta tèrmica a l'hivern i tenen un doble sostre de plàstic que a més d'evitar que baixi tant la temperatura, també evita el degoteig per condensació, que és perjudicial pel planter. En Jordi es lamenta

02. En Jordi Buch en el túnel de planter d'horta.

03. Els tubs de calefacció en les instal·lacions de planter.

04. Els dipòsits d'aigua apilats.

que “a l'estiu hi tenim massa escalfor i hem de treure planta a fora. Polvoritzem amb regs suaus per refrescar però aleshores perdem molta aigua i es renta més nitrogen del substrat. La conseqüència és que hem de compensar-ho amb adobats foliars i aminoàcids. Aquest any n'hem hagut de treure menys a fora i també hem trobat adobs més adequats”. Els regs es fan a través d'una barra mòbil que els permet individualitzar les taules i seleccionar més o menys intensitat segons si la planta és més madura o més jove.

Instal·lació solar

L'aigua de la calefacció del planter i també l'aigua subministrada al radiador de cotxe que escalfa el xiitake a l'hivern arriba de diferents fonts, una d'elles és la instal·lació d'aigua calenta solar. “És un tipus de col·lector que a França s'utilitza molt per escalfar l'aigua de les piscines. És com una bossa d'aigua calenta gegant que hem ficat sobre panells de cambres frigorífiques que tenen com a aïllant llana de roca (uns veïns d'aquí el polígon ens les deixen bé de preu perquè són les rebutjades per tenir petites taules). Després li muntem un marc de fusta al voltant i plàstic d'hivernacle al damunt que es pot treure si cal reparar fuites d'aigua. Aquests col·lectors poden empalmar-se entre ells i créixer com un mosaic”. En el cas de l'hivernacle de planter d'horta, l'aigua calenta s'acumula en tres dipòsits de 1000 litres –també reaprofitats– aïllats igualment amb els panells defectuosos de cambres frigorífiques.

Els dipòsits estan dins l'hivernacle mateix: “Així, si hi ha pèrdues d'escalfor, aquestes pèrdues es queden dins l'hivernacle”. Un termòstat diferencial regula la temperatura entre els dipòsits i les plaques solars perquè només circuli aigua quan les plaques són més calentes que l'aigua dels dipòsits. Com que a l'hivern no n'hi ha prou amb les plaques, entra en joc la llar de foc. Feta de ferro, incorpora uns radiadors d'habitatge reaprofitats col·locats als tres costats. Aquests radiadors són els que contenen l'aigua que s'escalfa i circula fent suport a la calefacció. S'hi crema el rebuig del cultiu de xiitake i també els palets que ja no es poden tornar a reutilitzar. Els caps de setmana, quan no queda personal a la planta de la Fundació Onyar, una caldera de butà dona l'energia de suport necessària per no abandonar els cultius.

A més de les iniciatives ecològiques de cultiu de bolet xiitake i de planter d'horta, la Fundació no para de pensar en noves maneres de mantenir la gent en el seu lloc de treball i alhora apostar per la sostenibilitat. Han obert fa ben poc un obrador de pasta fresca i estan començant a comercialitzar producte elaborat d'altres cases (fruits secs, líquids vegetals, oli, olives...). Tot sembla poc en un món que necessita prendre nota de tot el que es pot fer amb recursos limitats, aprenent a reaprofitar, reciclar i a estalviar energia. ■

Alouette
Lulu

Disseny gràfic i il·lustració

Condicions especials per a productors ecològics

www.alouettelulu.com

fundació privada
onyar-la selva

**PLANTER ECOLÒGIC
D'HORTA**

ECONOMIA SOCIAL
**Xiitake, pasta fresca,
alimentació ecològica**

www.onyarlaselva.org
Ctra. de Sant Feliu, km. 5. Quart (Girona)
Tel. 972469297 - 695575573